

Moodul	Rahvusvahelised suhted ja diplomaatia
Kursuse nimetus	Diplomaatiline protokoll ja etikett
Klass	11.-12. klass
Kursuse eesmärk	Kursuse eesmärk on avada diplomaatilise töö tagamaid, propageerida diplomaadi elukutset.
Kursuse sisu lühikokkuvõte	<i>Loengukursus püüab olla võimalikult kaasav ja arutlev. Osalejatel on vajalik eelnevalt läbi töötada Stuudiumisse lisatud õppematerjal ning ilmutada huvi teema suhtes. Arvestuse saamiseks on vajalik osaleda vähemalt 3/6 kohtumistest.</i> Sissejuhatav kohtumine. 1. osa. Diplomaatia põhimõisted ja välissuhtlemine. Lühiülevaade Eesti diplomaatiast 20. sajandil. Millega tegelevad Eesti välisministeerium ja välisesindused täna? Välisesindajate tiitlid, au- ja teenistusastmed. Riikide/diplomaatide järjestus (<i>préséance</i>) varauusajast tänapäevani. 2. osa. Euroopa kultuuripealinn Tartu, Eesti diplomaatia ajalugu ja tänapäev. Vabariigi aastapäev, teised riiklikud tähtpäevad ja nende tähistamine saatkonnas. Välisministeerium ja -esindused 1. osa. Diplomaadid ja mittediplomaadid, erialadiplomaadid. Konsulaarteenistus ja aukonsulid. Saatkondade tüübid (nt „kindlus-saatkond“, alaline esindus). Diplomaatiline puutumatus. 2. osa. Saatkond kriisi- ja sõjaolukorras. Eesti diplomaatide võimalused ja valikud 1939-1940. Välisministeerium Eesti riikluse järjepidevuse kandjana paguluses.

Õppematerjal:

Diplomaatia põhimõistetest. Eero Medijainen. Saadiku saatus. Välisministeerium ja saatkonnad 1918-1940. Tallinn, 1997, lk 11-23.

Diplomatic language. Harold Nicholson. Diplomacy. London, 1939, lk 226-250.

Välisteenistuse kõõgipool

1. osa. Diplomaadi töö. Kuidas diplomaat infot kogub? Kogutud teabe kaitsmine, analüüs ja kasutamine otsustusprotsessis. Läbirääkimised.

2. osa. Diplomaatia ja luure: sarnasused ja erinevused. Diplomaatiline luure ja vastuluure. Diplomaat ja eriteenistused.

Rollimängud Eesti diplomaatia võimalustest ja valikutest: „Riik sõjas (1939. a sügis)“, „Päästeaktsioon (1940. a kevad)“ diplomaatia ajaloo allikate (sh Rahvusarhiivi materjalid) põhjal.

Rollimängud: „Riik sõja lävel (1939. a sügis)“ ja „Salaplaan (1940. a kevad)“

1. „Riik sõja lävel (1939. a sügis)“

Olukord. 1. septembril 1939 ründab Saksamaa Poolat ja 17.09 teeb sama NSV Liit. Vastavalt 23.08.1939 kahe türanni vahel sõlmitud salakokkuleppele jõuab peatselt järg Balti riikide ja Soome kätte. Kasutades ettekäändena Eesti interneeritud Poola allveelaeva Orzeł põgenemist Tallinna reidilt, alustab NSV Liit 20. septembril sõjaliste surveavaldustega. NSV Liit kuhjab Eesti piirile hulgaliselt üksusi, millele vastusena annab Eesti juhtkond sõjaväele korralduse ööpäevaringseks valmisolekuks riiki vaenlase kallaletungi korral kaitsta. Lisaks sellega alustab Eesti varjatud mobilisatsiooniga, ka Kaitseliit asub relvile. Vene võimud esitavad Eestile nõudmise 35 000 NSV Liidu sõjalise kontingendi paigutamiseks Eesti territooriumile (maa-, mere- ja õhuväebaasid rendilepingu alusel, kümneks aastaks). Oma neutraliteedile viidates keeldub Eesti ettepanekust ja läbirääkimised katkevad.

NSV Liidu ajalehed ja raadio nõretavad Eesti-vastastest propagandarünnakutest ning Eesti saatkonna juures Moskvas toimuvad Kremli orkestreeritud meelevaldused, kus nõutakse Eesti töörahva ja talupoegade „vabastamist fašistlik-plutokraatliku diktatuuri ikkest“. Olukord eskaleerub 15. oktoobril, mil Poddubje küla juures tulistavad NSV Liidust Eesti territooriumile tunginud

eraldusmärkideta isikud Eesti piirivalvureid, kes lasevad ründajad maha (hukub ka üks Eesti piirivalvur). Eesti saadikut Moskvas ei võeta välisasjade rahvakomissariaadis jutule, esindus muutub ööpäevaringselt selle ümber kobrutava „nõukogude töörahva“ meeleavalduse tõttu sisuliselt ümberpiiratud kindluseks, mille aknad visatakse sisse ning selle ühendus Eestiga katkeb. 17. oktoobril tulistab meie õhutõrje alla Tallinna kohale tiirlema ilmunud NSV Liidu pommituslennuki, teine kukub ise puruks. Samal päeval teatavad NSV Liidu saatkonda jälgivad kaitsepolitseinikud, et saatkonnas hävitatakse dokumente ning et Vene diplomaadid kavatsesid järgmisel ööl Eestist lahkuda. Meie välisministeeriumil ei ole endiselt võimalik saatkonnaga Moskvas ühendust saada. Ööl vastu 18. oktoobrit ründab NSV Liit sõda kuulutamata Komarovka piirikordonit. Eesti sõjaväelased hävitavad kordonit üle võtma saabunud punaarmee mundrites üksuse.

Riigikaitse Nõukogu istungiks peate välisministrina ette valmistama järgmised küsimused:

- *Välisministeeriumi ja saatkondade edasine tegevus ja esimesed ülesanded.*
- *Suhted NSV Liiduga.*

2. „Päästeaktsioon (1940. a kevad)“

Olukord 1940. a mais. Talvesõda on lõppenud Soome ametliku kaotusega ja formaalselt endiselt neutraalses Eestis on seitsmendat kuud ise end Eestile peale surunud „liitlase“ NSV Liidu sõjaväebaasid. 9. aprillil alustab Saksamaa operatsiooni „Weserübung“, okupeerib Taani ja tungib kallale samuti neutraalsele Norrale. NSV Liidu okupatsiooniväed Balti riikides hoiavad madalat profiili ja väliselt korrektset joont ning tegelevad oma positsioonide kindlustamisega. Kevadel „palub“ NSV Liit Eesti juhtkonnalt uusi järeleandmisi sõjaväebaasidele uute alade loovutamiseks. Eesti on sunnitud nõustuma, samal ajal puudub meie ametkondadel kaugeltki ammendav ülevaade siia meritsi toodud NSV Liidu sõjaväe ja julgeolekutöötajate tegelikust arvust. Eesti sõjavägi, Kaitseliit ja kogu riigiparaat on endiselt ustav põhiseaduslikule valitsusele ning valmis selle korraldusi täitma.

Pärast sakslaste kallaletungi Madalmaadele ja Belgiale täheldab Eesti luure NSV Liidu tegevuse aktiveerumist kõigi Balti riikide suunal. Pealinnadesse on juba möödunud sügisel kolinud mõned aktiivsemad nõukogudemeelsed

seltskonnategelased, kellele aprillis-mais lisanduvad veel mõned. Eesti agendid NSV Liidu baasides ja informaatid baaside ümbruskonnas raporteerivad meditsiinitarvikute, nõukogude propagandafilmi ja eestikeelsete propagandamaterjalide saabumisest baasidesse. Ühe agendi kinnitusele toimetatud ladudesse terve virn „Eesti NSV“ seinakaarte ja hunnik militaarotstarbelisi vene-eesti vestmikke. Politrukid peavad baasides Vene sõduritele ettekandeid tööliste-talupoegade kannatustest kodanliku ikke all. Poliitilise politsei andmetel sagenevad Eesti kodanike värbamiskatsed Eesti territooriumil. NSV Liidust saabuvas vastuolulised teated sealsete vanglate tühjendamise (massilised hukkamised), et ruumi teha uutele vangidele.

20. mail 1940 toimunud Balti luureülemate salakohtumisel ühes Kesk-Läti üksildases metsamajas esitleb Läti luure „esmaklassilist“ luureinfot, mille kohaselt kavatses NSV Liidu juhtkond Saksamaa edu korral Belgia-Prantsuse rindel „võtta oma jao“ ehk vahetada jõuga välja Balti riikide juhtkonnad. Eesti luureülem edastab info otse kindral Johan Laidonerile, kes suhtub teatesse skeptiliselt, ent otsustab siiski seda jagada president Konstantin Pätsiga. Riigipea jagab teavet peaministri, sõja-, sise- ja välisministriga. Paanika vältimiseks otsustatakse infot selles kitsas ringis hoida.

Haige ja väsinud president annab välisministrile üldsõnalise korralduse teha kõik välisministeeriumi haldusala puudutavad ettevalmistused „juhtumiks, mida me iga hinna eest rahumeelselt ära hoida püüame“ ning lisab juurde, et „Eesti järjekestvus ei tohi mingil viisil ohtu sattuda, kõik vajalik peab olema varjule viidud“. Teil äsja ametisse nimetatud välisministrina ei ole nõukogulaste õelate kavatsuste osas vähimatki kahtlust.

Õppematerjal:

James B. Bruce. *The Missing Link: The Analyst-Collector Relationship*. Analyzing Intelligence. Origins, Obstacles, and Innovations. Washington, 2008, lk 191-210.

„Katete“ kasutamine Venemaa luureteenistustes. Välisluureameti avalik ohuhinnang 2023.

<https://raport.valisluureamet.ee/2023/et/venemaaeriteenistused/4-1-katete-kasutamine-venemaa-luureteenistustes/>

Luuravate diplomaatide väljasaatmine ja pariteetsuspoliitika. Kaitsepolitsei ameti aastaraamat 2022-2023.

https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat%202022-23.pdf

GRU psühholoogilised operatsioonid. Välisluureameti avalik ohuhinnang 2021.
<https://xn--vliisluureamet-bfb.ee/doc/raport/2021-et.pdf>

Riigikaitse N. Liidu baaside ajal. Alfred Luts. Heitluste keerises I. Stockholm, 1975, lk 129-143.

Elmar Kirotar. *Eesti välisministeeriumis.* Eesti riik ja rahvas II maailmasõjas II. Stockholm, 1955, lk 77-92.

Diplomaatiline protokoll

Riiklik protokoll ja protokollülem. Lipuprotokoll. Riietus ja vastuvõtud, käitumiskultuur ja komberuum.

Külalisesineja.

Õppematerjal:

22. peatükk. Oskar Mamers (Öpik). Kahe sõja vahel. Stockholm, 1957, lk 145-153.

Klassikaline diplomaatia

Külalisesineja.

Õppematerjal:

Pisut diplomaatia ajaloost. Eero Medijainen. Saadiku saatus. Välisministeerium ja saatkonnad 1918-1940. Tallinn, 1997, lk 23-29.

Külaskäik välissaatkonda ja välisministeeriumisse?